

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора медичних наук, професора кафедри хірургічної стоматології, щелепно-лицевої хірургії та стоматології ХМАПО Куцевляк В.Ф. на дисертаційну роботу Бороденко Данили Ігоровича «Клініко-експериментальне обґрунтування комплексного лікування хворих на генералізований пародонтит з ендодонто-пародонтальними ураженнями» подану на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 – стоматологія у спеціалізовану вчену раду Д41.563.01 при Державній установі «Інститут стоматології та щелепно-лицевої хірургії НАМН України»

Актуальність теми

Патологія пародонту на сьогодні залишається найросповсюдженішою проблемою серед стоматологічних захворювань, незважаючи на те, що в наукових дослідженнях цим питанням приділяють велику увагу – постійно доповнюються знання по патогенезу захворювань, удосконалюються методи профілактики та лікування.

Взаємне проникнення інфекційних агентів і продуктів запального процесу з пародонта в ендодонт перетворює захворювання цих утворень у складний патоморфо-функціональний симптомокомплекс (синдром), що ускладнює діагностику.

Результати досліджень свідчать про приєднання парододонтогенної мікрофлори до внутрішньоканальної інфекції, що підтверджує важливу роль ендодонто-пародонтальних сполучень (апикальний отвір, латеральні і додаткові канали) в розвитку ендодонто-пародонтальних ушкоджень (ЕПУ) (Галеєва З.Р. с соавт. 2012; 2015; Clarke С. 2005 та інш.).

У свою чергу, при некрозі пульпи внутрішньоканальна інфекція проникає в периапікальні тканини, що може ініціювати резорбцію кістки і кореня зуба і тим самим ускладнювати перебіг пародонтиту (Heasman P.A., 2014).

Проблеми взаємодії пародонтального комплексу й ендодонто-пародонтальних зв'язків, діагностики та лікування сполученої ендодонтичної та пародонтальної патології, реставрації зубів, протезування хворих, алгоритм діагностичних і лікувальних маніпуляцій за наявності

ендодонтичної патології у хворих на пародонтит мають актуальне значення, що й послужило основою даної дисертаційної роботи.

Достовірність та новизна наукових положень, висновків, рекомендацій.

Наукове та практичне значення дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Бороденко Данили Ігоровича виконана в межах науково-дослідної роботи ДУ «Інститут стоматології та щелепно-лицевої хірургії НАМН України»: «Дослідити ефективність пептидних біорегуляторів і тромбоцитарних факторів росту при лікуванні захворювань пародонта» №ДР 0114U000381. Здобувач був безпосереднім виконавцем окремого фрагменту зазначеної НДР.

Дисертаційна робота Бороденко Д.І. – клініко-експериментальне дослідження виконано на сучасному рівні, побудована по традиційному плану, викладена українською мовою на 198 сторінках комп'ютерного тексту і складається з вступу, огляду літератури, розділу «Матеріали і методи дослідження», 5 розділів власних досліджень, аналізу та узагальнення результатів, висновків, практичних рекомендацій, списку використаної літератури, що містить 379 джерел, із них 249 латиницею. Дисертація ілюстрована 16 таблицями і 31 малюнками.

У клінічних дослідженнях приймали участь 433 особи (164 чоловіки і 269 жінок віком 17 – 70 років) у 96 хворих на ГП різного ступеню виявлено 225 зубів з ендодонтозальними ушкодженнями.

У експерименті використано 68 білих щурів лінії Вістар, проведено 2 серії експериментів.

Мета дослідження: підвищення ефективності лікування хворих на генералізований пародонтит з ендодонтозальними ушкодженнями шляхом диференційованого підходу до терапії з урахуванням виду ендодонтичної патології та ступеня деструкції альвеолярної кістки.

Для досягнення мети дослідження були визначені 5 завдань. Для їх рішення були використані сучасні високоінформативні методи дослідження –

клінічні, клініко-лабораторні, рентгенологічні, функціональні; експериментальні на тваринах – моделювання патології; статистичні.

Наукова новизна полягає у тому, що дисертантом за результатами клініко-рентгенологічного обстеження уперше встановлена поширеність і структура ендодонто-пародонтальних уражень у хворих на генералізований пародонтит різного ступеня. Частота виявлення ендодонто-пародонтальних уражень склала 24,5% із переважним ураженням зубів у хворих на ГП II-III, III ступеня (76,0%). У структурі ендодонто-пародонтальні ураження з вторинним залученням пульпи (60,4%).

Виявлено, що ендодонтична патологія у хворих на генералізований пародонтит у більшості випадків представлена різними формами хронічного періодонтиту (73,3%) з переважним ураженням молярів (62,7%).

Уперше в експерименті на моделі пародонтиту у щурів встановлена пародонтопротекторна дія зубної пасти і бальзаму, які містять низькомолекулярні пептиди тимуса і судин, що обумовлено їх протизапальними та антиоксидантними властивостями, а також здатністю посилювати регенерацію тканин, що підтверджено морфологічними дослідженнями.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що автором вперше уточнені діагностичні критерії для визначення показань до вибору методу лікування зубів з ендодонто-пародонтальними ураженнями (консервативний, консервативно-хірургічний або хірургічний).

Дисертантом розроблені, теоретично обґрунтовані та опрацьовані у клінічній практиці схеми, та алгоритм диференційованої терапії хворих на генералізований пародонтит ендодонто-пародонтальними ураженнями з урахуванням виду ендодонтичної патології та ступеню розвитку пародонтиту, доведена їх висока терапевтична ефективність у віддалені строки спостережень (від 1 до 5 років).

Автором розроблені практичні рекомендації по використанню желатинової матриці з вмістом 2,5 мг хлоргексидину (Періо Чіп) та

антимікробної фотодинамічної терапії пародонтальних кишень при лікуванні ендодонто-пародонтальних уражень в хворих на генералізований пародонтит.

Оцінка змісту роботи, її значення в цілому, зауваження щодо оформлення

У вступі дисертант переконливо обгрунтовує актуальність проблеми, її значення для сучасної стоматології, мету та завдання дослідження, науково-практичну значимість роботи.

Огляд літератури присвячений сучасним уявленням про етіологію, патогенез, методам діагностики і лікування ендодонто-пародонтальних уражень, складається з 3 підрозділів в яких дисертант зупиняється на взаємозв'язку між тканинами пародонта та ендодонта, механізмах взаємообумовленості запально-деструктивного процесу; класифікації та критеріям діагностики ендодонто-пародонтальних уражень; тактики лікування ендодонто-пародонтальних уражень.

Дисертант підкреслює, що численними дослідженнями встановлено, що анатомічний зв'язок між пародонтом та ендодонтом виражається в наявності анатомічних утворень, які служать потенційними шляхами поширення інфекції між пульпою і пародонтом. До них відносять відкриті дентинні каналці, бічні (латеральні) і додаткові кореневі канали, апікальний отвір (B.P. Gomes et al. 2009p; S. Gautam et al. 2017).

Автор у цілому робить висновок, що проникнення патогенних мікроорганізмів і продуктів їх життєдіяльності через ендодонто-пародонтальні сполучення із пародонта в пульпу зуба і назад ускладнює діагностику і знижує ефективність як ендодонтичного, так і пародонтологічного лікування.

Максимальна санація обох хронічних вогнищ інфекції (периапікального і пародонтального) в короткі терміни дозволяє досягти тривалої стабілізації патологічного процесу в тканинах пародонта.

На прикінці огляду літератури дисертант дійшов до висновку, що особливості поєднаної патології вимагають удосконалення методів діагностики і оптимізації способів лікування взаємообумовлених ендодонто-пародонтальних уражень.

У цілому огляд літератури читається з інтересом, в якості зауваження слід відмітити в деяких посиланнях на авторів є до 17 ссилок.

Другий розділ роботи присвячений викладанню матеріалів та методів дослідження, викладений у 6 підрозділах. Робота носить клініко-експериментальний характер. Дисертантом було обстежено 392 людини у клінічній апробації взяли участь 42 людини у віці 18 – 30 років, серед них – 13 хворих на хронічний катаральний гінгівіт і 29 хворих на генералізований пародонтит. Експериментальні дослідження були проведені на 68 білих щурах лінії Вістар.

Було проведено 2 експерименти.

Метою першого експерименту було вивчення в умовах експериментальної патології у щурів терапевтичних ефектів зубної пасти і бальзаму для порожнини рота «Vivax Dent», що містять низкомолекулярні пептиди тимуса і судин.

Метою другого експерименту було вивчення лікувально-профілактичних ефектів ін'єкційної форми пептидного препарату вілон (40JN) в умовах експериментального пародонтиту щурів.

Усі методи дослідження викладені докладно, що свідчить про всебічне обстеження пацієнтів і досконале лікування хворих.

Обробку результатів досліджень автор проводив варіаційно – статистичними методами аналізу на персональному комп'ютері IBM PS (за рекомендаціями В.И. Юнкеров, 2002).

Третій розділ роботи присвячений частоті виявлення, структурі і прогнозу лікування ендодонто-пародонтальних уражень у хворих на генералізований пародонтит, викладений у 3-х підрозділах.

Дисертантом доведено, що 392 пацієнтів з різного ступеня пародонтитом ендодонто-пародонтальні ураження визначені у 96 хворих, що склало 24,5%, які мали 225 зубів з ендодонто-пародонтальними ураженнями.

Дослідження автора показали, що у багатьох випадках клінічний перебіг ендодонто-пародонтальної патології і прогноз лікування зубів ускладнювався наявністю наступних симптомів: резорбція кореня/коренів – у 23 зубів (10,2%), перелом кореня – у 9 зубів (4,0%), перфорація кореня у 4 зубів (1,8%), руйнування фуркації – у 8 зубів (3,6%), тобто ці 44 зуба (19,6%) мають несприятливий прогноз і, як правило, підлягають видаленню.

Дисертант наголошує, що чим вище ступень розвитку пародонтиту, тим гірше лікувальний прогноз у зубів з ендодонто-пародонтальними ураженнями.

Розділ закінчується висновками і списком джерел у яких викладені матеріали розділу.

Четвертий розділ роботи присвячено експериментально-клінічним дослідженням лікувально-профілактичних ефектів пептидних біорегуляторів на тканини пародонта, викладений у 3-х підрозділах, в яких наведені оцінки: лікувально-профілактичної дії і регенераторних властивостей зубної пасти і бальзаму для порожнини рота «Vivax Dent», ін'єкційної форми препарату вілон на моделі пародонтиту у щурів, а також оцінки лікувально-профілактичної ефективності комплексу «Vivax Dent» у хворих із запальними захворюваннями пародонта.

Дисертант наголошує, що в експерименті, на моделі пародонтиту у щурів, за результатами біохімічних, морфометричних і гістологічних досліджень встановлені виражені протизапальні, антиоксидантні та регенеративні властивості зубної пасти і бальзаму «Vivax Dent», встановлена здатність пептидного препарату вілон значно гальмувати деструкцію кісткової тканини альвеолярного відростка. Це дозволяє рекомендувати ці гігієнічні вироби для використання в якості патогенетично обґрунтованих

засобів профілактики та лікування запальних і дістрофічно-запальних захворювань пародонта.

Розділ добре ілюстрований мікрофото, але в якості зауваження слід підкреслити, що найбільш інформативні ділянки мікрофото необхідно відзначати стрілками.

На прикінці розділу дисертант робить резюме і наводить джерела літератури в яких опубліковані матеріали розділу.

П'ятий розділ роботи присвячений порівняльній оцінці антимікробної дії препаратів на основі хлоргексидину на мікрофлору пародонтальних кишень.

Дисертант наголошує, що при порівняльному вивченні в досліді *in vitro* антимікробної дії препаратів на основі хлоргексидину (Періо Чіп, 0,2% і 0,5% гелі хлоргексидину) на штами бактерій і грибів, виділених з пародонтальних кишень у хворих на генералізований пародонтит, встановлені різні по ефекту і терміну дії бактерицидні властивості препаратів. Найбільш виражену і пролонговану антимікробну дію на усі тест культури здійснив препарат Періо Чіп, що можна пояснити більш високою концентрацією хлоргексидину і тривалим терміном його біодеградації (більш 12 днів).

На прикінці розділу дисертант робить резюме і наводить джерела літератури в яких опубліковані матеріали розділу.

Шостий розділ роботи присвячений розробці та оцінці ефективності методів лікування ендодонто-пародонтальних уражень у хворих на генералізований пародонтит, викладений у 4-х підрозділах, в яких наведена оцінка терапевтичної ефективності желатинової матриці з хлоргексидином при лікуванні пародонтальних кишень у хворих на пародонтит, оцінка ефективності фотодинамічної терапії при лікуванні ендодонто-пародонтальних уражень у хворих на генералізований пародонтит; обґрунтування і розробка алгоритму діагностики і лікування ендодонто-пародонтальних уражень; аналіз результатів комплексного лікування хворих на генералізований пародонтит з ендодонто-пародонтальними ураженнями.

Дисертантом сформульовані основні принципи комплексного лікування хворих на генералізований пародонтит з ендодонто-пародонтальними ураженнями, обґрунтовано та представлено алгоритм діагностики та лікування і запропоновані схеми диференційної терапії ендодонто-пародонтальних уражень в залежності від виду ендодонтичної патології і ступеня деструкції альвеолярної кістки. Автором підтверджена ефективність препарату Періо Чіп і фотодінамічної терапії при консервативному лікуванні пародонтальних кишень у хворих на пародонтит.

При аналізі віддалених результатів (від 1 до 5 років) комплексного лікування позитивні результати лікування досягнуті дисертантом у 79,6% хворих, це свідчить про високу ефективність запропонованих засобів і методів лікування.

Розділ добре складений на основі доказової медицини, зауважень не викликає, автор наводить цікаві витяги з історій хвороб пацієнтів з ендодонто-пародонтальними ураженнями.

Далі дисертант зупиняється на аналізі та узагальненні отриманих результатів експериментальних і клінічних досліджень.

Висновки відповідають складу отриманих дисертантом результатів.

За планом дискусії прошу відповісти на деякі запитання.

1. Які компоненти лікувально-профілактичного комплексу «Vivax Dent» забезпечують ремоделювання кісткової тканини пародонта?
2. Чи сертифікований в Україні фотосенситайзер фенотіазін хлорид і де його можна придбати?
3. Які показання для депульпування зубів при ендодонто-пародонтальних ураженнях?
4. Чому у переліку опублікованих праць за темою дисертації не вказані методичні рекомендації, які відмічені у практичному значенні роботи?
5. Чому так сталося, що з науковим керівником не надруковано ні однієї праці?

Зауваження, які були зроблені щодо оформлення дисертації не носять принципового характеру і не впливають на суть і позитивну оцінку роботи.

Заключення

Дисертаційна робота Бороденко Данили Ігоровича «Клініко-експериментальне обґрунтування комплексного лікування хворих на генералізований пародонтит з ендодонто-пародонтальними ураженнями» є завершеним науковим дослідженням, присвяченим вирішенню актуального наукового завдання, що полягає у розробці, клініко-експериментальному обґрунтуванні та клінічному опрацюванні схеми диференційованої терапії ендодонто-пародонтальних уражень у хворих на генералізований пародонтит в залежності від виду ендодонтичної патології та ступеня деструкції альвеолярної кістки.

За своєю актуальністю та об'єктивністю висновків і практичному значенню робота повністю відповідає вимогам п.11 «Порядку присудження наукових ступенів і присоєння вченого звання старшого наукового співробітника» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013р. №567 (із змінами, внесеними згідно Постанови Кабінету Міністрів України №656 від 19.08.2015р.), а її автор Бороденко Данило Ігорович заслуговує присвоєння наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 – стоматологія.

Офіційний опонент
професор кафедри
хірургічної стоматології,
щелепно-лицевої хірургії
та стоматології ХМАПО
д.мед.н., професор

Підпис _____ засвідчую
Вчений секретар
